

Advies van de president van de Hoge Raad en de procureur-generaal bij de Hoge Raad bij voorstel ‘Bescherming vermogen in het familierecht’

Bij brief van 10 maart 2025 heeft de staatssecretaris Rechtsbescherming aan de president van de Hoge Raad en de procureur-generaal bij de Hoge Raad ter advisering toegezonden het conceptwetsvoorstel ‘Bescherming vermogen in het familierecht’. Het voorstel heeft volgens de toelichting tot doel verbeteringen aan te brengen op een aantal financiële terreinen in het familierecht. De nadruk ligt daarbij op verbetering van de bescherming van de vermogensrechtelijke belangen van minderjarigen. Ook worden aanpassingen voorgesteld in de termijnen van verjaring voor rechtsvorderingen tussen echtgenoten en geregistreerde partners, waarmee gevolg wordt gegeven aan een “signaal aan de wetgever” in het arrest van de Hoge Raad van 23 december 2022, ECLI:NL:HR:2022:1936.

Advies

Aan een deel van de voorgestelde wijzigingen ligt volgens de toelichting de doelstelling ten grondslag om mogelijk te maken dat in de rechtspraktijk meer inhoud wordt gegeven aan het rechterlijk toezicht op het beheer van het vermogen van minderjarigen door hun ouders. In de toelichting wordt onderkend dat de voorstellen gevolgen zullen hebben voor de rechtspraak, in het bijzonder voor de praktijk van de kantonrechter die met het toezicht op het vermogensbeheer is belast. Het verdient overweging in de toelichting ook enige informatie op te nemen over de omvang van de kring van personen die naar huidige verwachting met de nieuwe regels te maken kan krijgen. Met name als die omvang niet gering blijkt, kan zo worden bevorderd dat in de organisaties die met nieuwe taken te maken krijgen de gevolgen van het wetsvoorstel tijdig kunnen worden ingeschat en voorbereid.

Een van de onderwerpen in het conceptwetsvoorstel betreft de vervaltermijnen in het erfrecht. In de eerste plaats wordt in het conceptwetsvoorstel de vervaltermijn om aanspraak te maken op een som ineens uit de nalatenschap ter vervanging van door het overlijden van de erflater misgelopen levensonderhoud (art. 4:35 BW) verlengd tot het moment waarop de rechthebbende de leeftijd van 21 jaar heeft. Deze vervaltermijn eindigt naar huidig recht negen maanden na het overlijden van de erflater. In de tweede plaats wordt in het conceptwetsvoorstel de vervaltermijn om aanspraak te maken op een legitieme portie – naar huidig recht: maximaal vijf jaar na het overlijden van de erflater (art. 4:85 lid 1 BW) – voor de minderjarige legitimaris verlengd tot vijf jaar na het bereiken van diens meerderjarigheid.

De toelichting wijst hierbij op het volgende. De minderjarige is voor het uitoefenen van aanspraken op een som ineens of een legitieme portie afhankelijk van zijn of haar wettelijke vertegenwoordiger. Daarbij kan sprake zijn van een tegenstrijdig belang als de langstlevende ouder de aanspraken namens de kinderen tegen zichzelf moet inroepen. Verder kan het zich voordoen dat pas enige tijd na het overlijden van de erflater bekend wordt dat deze de ouder is van een minderjarig kind. De voorgestelde wijzigingen moeten voorkomen dat de minderjarige in deze gevallen de aanspraken niet geldend kan maken.

In de toelichting wordt over de korte vervaltermijnen in het huidige recht vermeld dat de wetgever de rechtszekerheid heeft willen dienen voor diverse belanghebbenden bij een nalatenschap die anders in het gedrang zou komen en heeft willen voorkomen dat de afwikkeling van nalatenschappen te lang kan duren. Dit belang van rechtszekerheid en het belang bij een snelle afwikkeling van de nalatenschap weegt volgens de toelichting echter minder zwaar dan de belangen

van de minderjarige, die ten gevolge van de huidige vervaltermijnen aanspraken verloren kunnen zien gaan.

Wij betwijfelen of deze afweging van belangen zonder nadere rechtssystematische argumentatie voldoende overtuigingskracht heeft. De aan- of afwezigheid van aanspraken op sommen ineens en legitieme porties kan van grote invloed zijn voor de afwikkeling van de nalatenschap, door de plaats die deze aanspraken innemen in de rangorde van schulden van de nalatenschap (art. 4:7 lid 1, onder f, en lid 2, onder 2o en 3o, BW). Deze aan- of afwezigheid kan zo gevolgen hebben voor de mate waarin andere schulden van de nalatenschap daaruit kunnen worden voldaan, waaronder ook eventuele aanspraken van andere somgerechtigden en legitimarissen. De noodzaak om de verschillende erfrechtelijke aanspraken in samenhang te bezien, blijkt ook uit art. 4:37 lid 4 BW (voor de sommen ineens) en art. 4:85 lid 2 BW (voor de verhouding tussen de legitieme portie en het verzorgingsvruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot). Deze samenhang verklaart de korte vervaltermijnen die in Boek 4 BW zijn opgenomen voor de mogelijkheid om bepaalde aanspraken te maken (art. 4:37 lid 1 BW, art. 4:85 lid 1 BW, en bijvoorbeeld ook art. 4:31 lid 2 BW, art. 4:18 lid 1 BW). Wij geven in overweging in de toelichting op het voorstel ook in te gaan op de gevolgen van de voorgestelde verlenging van de vervaltermijnen voor de bedoelde samenhang van aanspraken.

Wij wijzen erop dat een alternatief voor verlenging van de vervaltermijnen voorstelbaar is. Daarbij doelen wij op een benadering waarbij de eventuele aanspraken op een som ineens en de legitieme portie sneller in beeld worden gebracht en de afwikkeling van de nalatenschap niet door langere vervaltermijnen in het gedrang komt. In die benadering zou een regeling kunnen worden getroffen zoals die in art. 4:193 BW voor het aanvaarden of verwerpen door een wettelijke vertegenwoordiger van een erfgenaam: als de wettelijke vertegenwoordiger niet binnen drie maanden een keuze heeft gemaakt, geldt de nalatenschap als door de erfgenaam beneficiair aanvaard. Daartoe zou in plaats van het in het conceptwetsvoorstel opgenomen art. 4:37 lid 2 BW bijvoorbeeld kunnen worden bepaald dat de rechthebbende geacht wordt aanspraak te hebben gemaakt op een som ineens krachtens art. 4:35 BW, indien zijn wettelijke vertegenwoordiger niet uiterlijk negen maanden na het overlijden van de erflater heeft verklaard van die mogelijkheid af te zien, alsmede dat de wettelijke vertegenwoordiger voor een zodanige verklaring machtiging van de kantonrechter behoeft. In art. 4:85 BW zou in die benadering dan bijvoorbeeld kunnen worden opgenomen dat indien de legitimaris minderjarig is op het moment van overlijden van de erflater, de legitimaris geacht wordt aanspraak te hebben gemaakt op de legitieme portie indien zijn wettelijke vertegenwoordiger niet binnen negen maanden na het overlijden van de erflater heeft verklaard van die mogelijkheid af te zien. Ook voor een zodanige verklaring zou bepaald moeten worden dat de wettelijke vertegenwoordiger machtiging behoeft van de kantonrechter. Deze regeling zou dan van overeenkomstige toepassing moeten worden verklaard aan het slot van het huidige art. 4:85 lid 2 BW.

Op deze wijze zou betrekkelijk snel na het overlijden van de erflater duidelijkheid verkregen kunnen worden of de minderjarige aanspraak maakt of geacht wordt aanspraak te maken op een som ineens dan wel zijn legitieme portie. Met de daardoor in het leven geroepen rechtsvorderingen van de minderjarige kan vervolgens – ook zonder dat de wettelijke vertegenwoordiger daarvoor het initiatief neemt – rekening worden gehouden bij de afwikkeling van de nalatenschap, al dan niet in het kader van een wettelijke vereffening. Voor de verjaring van deze rechtsvorderingen lijkt geen bijzondere regel nodig met betrekking tot de legitieme portie (naast de algemene regel van art. 3:306 BW) en zou voor het recht op de som ineens van art. 4:35 BW overwogen kunnen worden de verjaringstermijn van één jaar (art. 4:37 lid 3 BW) te schrappen (terwijl ook daar kan worden gewezen op de termijn van art. 3:306 BW). Aldus kan worden bereikt dat enerzijds bij de afwikkeling

van de nalatenschap betrekkelijk snel duidelijkheid ontstaat of rekening moet worden gehouden met sommen ineens en legitieme porties, terwijl anderzijds tegengegaan wordt dat aanspraken van een minderjarige gedurende de minderjarigheid door verval of verjaring verloren gaan.

Tot zover onze reactie. Mochten daarover vragen bestaan, dan zijn wij graag bereid deze te beantwoorden.